

НЕВИДЉИВИ ГРАД И ЊЕГОВА УМЕТНОСТ

(Како разумети нову уметничку праксу / How to Understand New Art Practice, илустровани српско-енглески водич за младе кроз новосадску нову уметничку праксу, Нови Сад, Art Box, 2021)

Институционализација неоавангардног уметничког наслеђа представља противречан и изазован процес. Иако су протагонисти неоавангарде с краја 60-их и почетка 70-их година XX века у свом ангажовању били претежно усмерени на проблем етике, њихово промишљање и деловање у различитим медијима ипак је резултирало једном врстом препознатљиве нове естетике која, пре свега, почива на измењеном схватању појма уметничког дела, али и проширењу стваралачког простора.

Потенцијал нове уметничке праксе да уздрма аксиоме традиционалне уметности у приручнику Љиљане Малетин Војводић и Драгане Тодоресков изражен је саобразном методологијом – интерактивним текстом који мобилише читаоца у правцу даљег (само)истраживања. Приручник *Како разумети нову уметничку праксу* писан је с намером да сваког читаоца постави у позицију субјекта и саучесника значајног уметничког догађаја у културној историји Новог Сада. Двојезичност у овом случају има двојаку улогу: омогућава комуникативност текста и рецепцију изван уских оквира локалне заједнице, али, такође, развија у младим читаоцима важну представу да је новосадска нова уметничка пракса, као јединствена уметничка појава, део европске културне баштине. Допринос ове публикације не огледа се само у приказивању разнородних токова уметничких пракси пресудних за формирање представа о савременој уметности, већ и – што је из перспективе основне замисли коауторки посебно важно – у изграђивању искуства њеног интерпретирања и вредновања код младих читалаца.

Мада, како можемо прочитати, приручник *Како разумети нову уметничку праксу* „није аналитичка студија која валоризује и нормира“. Он настоји да укине предефинисану дистанцу између историчара уметности и реципијента институционалног знања, уплићући младог (неупућеног) читаоца у тумачење кључних одредница и садржаја, подстичући га да их, кроз више нивоа преиспитивања, присвоји. У том процесу присвајања неизбежно се дешава и један вид оживљавања, као и интегрисања уметничког наслеђа, о којем сведоче илустрације које су за ово издање припремили ученици Средње уметничке школе „Богдан Шупут“. Ученици су том приликом задобили улогу генерацијских посредника – њихов прилог су реинтерпретације значајних дела и докумената нове уметничке праксе. Приручник *Како разумети нову уметничку праксу* доноси свежину у пропитивању институционалног инвентара појмова, познатих, али често отуђених од примарног значења и контекста.

Коауторке полазе од премисе да се у начину представљања значајног уметничког и културног наслеђа, какво недвосмислено јесте нова уметничка пракса, мора напустити конвенција према којој се обе стране (аутор и читалац) држе својих традиционалних улога уписаних у модел институционалног знања. Приручник је писан с намером да уздрма позицију читаоца као пасивног конзумента предочених садржаја, како би га, уплитањем у стваралачке процесе, довео до истинског разумевања уметничких поступака. Ову добро осмишљену стратегију усмеравају инвентивна питања која изнова приступају датим одређењима, расклапају дефиниције, истински померају перспективу како би се ослободио нови потенцијал значења усмерен ка савременом, неупућеном или недовољно упућеном читаоцу. Питања настоје да рецепцију читалаца трансформишу у свестан и личан чин. А такав приступ је битан допринос образовању и изграђивању укуса као запостављеном друштвеном императиву, те у овоме препознајемо једну врсту активизма коауторки ове књиге.

Без оваквог приручника, писаног с амбицијом дубљег повезивања, нова уметничка пракса могла би за савремену младу (неупућену) публику остати нека врста закључане, инкапсулиране појаве у електичној историји савремене уметности. Један од аспеката, прилично удаљен од савремених читалаца, који живе у популистичкој арили необузданог самоизражавања, где се кроз успон друштвених медија ствара утисак да су сва становишта подједнако валидна, јесте представа о добу у којем је уметност била довољно утицајна да буде препозната као озбиљна друштвена претња – субверзивна пракса, преступ због којег су аутори могли кривично одговарати, ако су у својој субверзивности били довољно смели, попут Мирослава Мандића и Славка Матковића. По истом принципу заштите владајућих политичких вредности од опасног интелектуалног деловања, часопис *Индекс* је угашен, смењени су уредници часописа *Поља* и *Ўј Symposion*, затим и уредници Трибине младих – Јудита Шалго, а након ње и Дарко Хохњец. Иако је доба огољене политичке цензуре замењено другим, мање драстичним, али перфидним видовима обликовања јавног мњења, уметност у савременом свету више никада није задобила толику друштвену моћ, изузев можда у отворено фундаменталистичким друштвима где још увек функционише *фајва* као вид клетве бачене на уметника. Нова уметничка пракса одбија да буде надградња друштвених интереса, она тражи своју аутономију и тиме постаје „опасна“.

Стварање новосадских неоавангардних уметника тесно је повезано с историјом Трибине младих која, како се испоставило, није била само локална институција културе већ део ширег југословенског културног простора који је обухватао и деловање групе Bosch+Bosch у Суботици, зрењанинских текстуалиста, Студентског центра у Загребу, касније ШКУЦ-а у Љубљани и СКЦ-а у Београду. Уметници окупљени око Трибине младих развили су мрежу међународне сарадње, а на Трибини су гостовали уметници из Загреба и Љубљане: Брацо Димитријевић, Борис Бућан, група ОХО, Горан Трбуљак. Како наводе коауторке, „уметници окупљени око Трибине младих од јавне културне институције створиће неконвенционалну, уметничку градску комуно, где ће се супротставити конформизму и културном провинцијализму“. Чини се да чак ни тај стални сукоб с конформизмом као социјалним моделом данас није лако адекватно приказати.

Постоји више видова нове уметничке праксе које је тешко приближити младом читаоцу јер се косе с доминантним начелима времена у којем живимо, попут деловања у уметничким групама као вида опирања друштвеним и уметничким конвенцијама, естетичким начелима, традиционалном концепту ауторства. У овој фази историје западног индивидуализма, уз очигледно слабљење друштвених спона, такво повезивање и груписање уметника младом читаоцу могло би да делује анахроно. Стога је приказивање и приближавање овог стваралачког организовања такође важно. У приручнику се описује рад уметничких група КОД (Славко Богдановић, Слободан Тишма, Мирко Радојичић, Мирослав Мандић, Јанез Коцијанчић, Бранко Андрић, Ференц Киш Јовак, Пеђа Вранешевић), (Э (Чедомир Дрча, Владимир Копицл, Ана Раковић и једно време Миша Живановић) и (Э-КОД (Чедомир Дрча, Владимир Копицл, Мирко Радојичић, Ана Раковић и Пеђа Вранешевић), као и стварање градске комуне у Новом Саду и најпознатије еколошко-уметничке комуне Божицара Мандића *Породице бисџрих њошока* на планини Рудник.

Посебно поглавље посвећено је новосадским уметницама: Богданки Познановић, Каталин Ладик, Јудити Шалго, Милицы Мрђи и њиховом истраживању нових медија, интердисциплинарности њиховог рада и феминизму као еманципаторском уметничком делању. Будући да је за претходних пола века и феминистичка идеологија доживела значајне трансформације, као што су и саме друштвене улоге жене донекле измењене, и овде препознајемо потребу за посредовањем између наведених садржаја и младих читалаца.

Последњи сегмент књиге чине био-библиографски подаци који обухватају кратке био-библиографске цртице о значајним уметницима и уметницама новосадске нове уметничке праксе: Богданки Познановић, Бранку Андрићу – Андрили, Јудити Шалго, Славку Богдановићу, Мирославу Мандићу, Чедомиру Дрчи, Каталин Ладик, Слободану Тишми, Мирку Радојичићу, Владимиру Копицлу, Вујици Решину Туцићу, Војиславу Деспотову, Пеђи Вранешевићу, Предрагу Шиђанину, уз изабране цитате који и сами функционишу као илустрације. За ове минијатуре карактеристичан је личнији тон, колико је могуће растерећен од конвенционалне биографске фактографије.

Приручник садржи и сведен Индекс појмова, важан за усвајање основних појмова, као и поентирање тема назначених и отворених у тексту, као и занимљив *Appendix*. Функција *Appendix*-а је да покаже да је нова уметничка пракса обележила једну још увек активну стваралачку путању. Потенцијал самообнављања неоавангарде је неисцрпан и приручник је приказује као и данас живу, субверзивну уметничку праксу у измењеном друштвеном контексту, наводећи књижевнике, визуелне и мултимедијалне уметнике млађе генерације који кроз ексцесне, експерименталне поступке и истраживања, као и „интермедијска преплитања“ реактуализују еманципаторске уметничке стратегије неоавангарде. Наведени су песници и песникиње нове неоавангарде: Синиша Туцић, Бојан Самсон, Бранислав Живановић, Никола Оравец, Душан Пржуљ, Маја Солар, Јелена Анђеловска, Ненад Игњатовић, Иван Правдић, Стеван Брадић, Марија Маца Обровачки, Мирослав Ковач, Ведран Феризовић и Дарко Бурмуџија; као и визуелни уметници: Андреј Тишма, Рада Чупић, Александар Давић, Рас-тислав Шкулец, Игор Антић, Бранка Миличић, Бада Дада, Драган Војводић, Зоран

Пантелић, уметничка група Апсолутно, Стеван Којић, Јелена Јуреша, Владан Јолер, Андреа Палашти, Даница Бићанић и други.

Срећом, Трибина младих није постала „произвођач масовне забаве“, упркос субверзивној *Песми underground Трибина младих* Славка Богдановића, а неко би могао додати – нити комерцијално независна, али добрим делом је и сама постала „невидљива“. Током реновирања зграде Културног центра Новог Сада 2010. године, уклоњена је карактеристична фенестрација и фасада некадашње Трибине младих. Овај немили догађај пратила је једна неоавангардна уметничка акција: чланови групе Април изразили су свој протест због ове интервенције у перформансу који су назвали *Час историје 2*. Очито је да се у нашој култури брисање наслеђа обавља с неподношљивом лакоћом, а овај пример је само један у низу сличних чинова самозаборава, самосаботаже, незнања који се уписује у историју овог града.

Коначно, једини начин да сачувамо „невидљиву уметност“ и уметничка дела која се опиру предметности, концепту ауторства, музеализацији и естетичким категоријама јесте развијање свести о њиховом значају и месту у историји савремене уметности. Зато приручник *Како разумети нову уметничку праксу* Љиљане Малетин Војводић и Драгане Тодоресков представља значајан допринос очувању културног и уметничког наслеђа Новог Сада и један вид борбе против дисконтинуитета у самопажању локалне културе.